

УДК 378.147:316.647.5

СЕРЕНДИПІТІ ЯК ІНТЕРАКТИВНА МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Сінельник І.П.

Педагогічний інститут

Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті актуалізовано проблему формування менталітету толерантності студентів, як одного із найважливіших стратегічних завдань вищої школи; наголошено, що толерантність є однією з європейських цінностей і однією з найважливіших педагогічних компетенцій, на формування яких має спрямовуватися підготовка педагогів; проаналізовано походження та змістовий аспект концепту «серендипіті»; розкрито суть інтерактивної методики серендипіті та теоретично обґрунтовано доцільність її застосування для виховання толерантності майбутніх учителів початкової школи у процесі навчання англійської мови; розглянуто деякі підходи та методи, що є невід'ємними компонентами означеної методики, які можуть якісно поліпшити процес формування менталітету толерантності майбутніх учителів початкової школи.

Ключові слова: серендипіті, інтерактивна методика, навчання англійської мови, позааудиторна діяльність, відеоклуб, автентичний художній фільм, підходи та методи, виховання, толерантність, європейська цінність, майбутні вчителі початкової школи.

Постановка проблеми. На етапі інтеграції України у світові політичні, культурні й освітні структури перед вищою освітою, зокрема вишами, що плекають педагогічні кадри, постає досить складне соціальне замовлення – підготовка спеціалістів нової формації, фахівців гуманістичного типу, здатних до успішного здійснення ними подальшої педагогічної діяльності та ефективної міжкультурної взаємодії на засадах гуманізму. Таким чином, сьогодення вимагає від майбутніх педагогів, а саме вчителів початкової школи, не тільки належної мовної підготовки, а й сформованого у них менталітету толерантності, усвідомлення себе одночасно патріотами України та громадянами світу, зорієнтованості у професійній сфері та повсякденній життєдіяльності на європейські цінності, серед яких чільне місце займає толерантність.

Згідно з рекомендаціями Європейської комісії щодо універсальних компетенцій, найважливішими педагогічними компетенціями, на формування яких має спрямовуватися підготовка педагогів, зокрема вчителів початкової школи, визначено такі: розуміння та сприйняття етичних норм поведінки стосовно інших людей; сформована система цінностей та мотивації до педагогічної діяльності; адаптивність і комунікабельність; толерантність, полікультурна грамотність [5, с. 248-249]. Отже, можна стверджувати, що виховання студентства на основі засвоєння європейських цінностей, а серед них і толерантності, є життєво необхідним фактором інтеграції українського суспільства в європейське співтовариство та одним із найважливіших стратегічних завдань вищої освіти на початку третього тисячоліття.

Варто зазначити, що потреба суспільства в спеціалістах нового типу передбачає пошук і впровадження в освітню практику вищої школи інноваційних форм, методів і методик, які б забезпечували формування менталітету толерантності майбутніх учителів початкової школи, що є запорукою успішного здійснення ними педагогічної діяльності та продуктивної міжкультурної взаємодії. Ефективному розв'язанню означеної проблеми сприятиме, на нашу думку, застосування інтерактивної методики серендипіті у процесі іншомовної підготовки суб'єктів освітнього процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз філософських, психолого-педагогічних, соціологічних праць з окресленої проблеми дозволяє констатувати, що окремі аспекти виховання молоді на засадах толерантності розглядалися такими відомими вітчизняними та зарубіжними науковцями, педагогами та громадськими діячами як І.Д. Бех, О.В. Сухомлинська, О.Я. Савченко, І.А. Зязюн, В.Г. Кремень, Я.А. Береговий, Ш.О. Амонашвілі, В.О. Лекторський, В.М. Золотухін, О.Г. Асмолов, М.Р. Баяновська, О.О. Безносук, Р.Р. Валітова, А.П. Садохін, Є.Ю. Клепцова, А.М. Байбаков, Б.З. Вульфів, В.П. Комаров, С.К. Бондирева, Д.В. Колесов, С.Г. Тер-Мінасова, Г.М. Шеламова, Г.В. Безюлева, О.М. Мороз, М. Уолцер, К. Цюрхер, О. Хеффе, Дж. Салліван, Т. Адорно, Р. Портер, Р. Пратт, К. Уейн та інші.

Проблема застосування відеофонограм, з-поміж них і автентичних художніх фільмів, у процесі іншомовної підготовки молоді стала предметом наукових праць Н.І. Бичкової, О.І. Гузь, Т.П. Леонтєвої, І.М. Кузьміна, Є.Б. Фрайфельд, М.В. Ляховицького, Н.В. Мосьпан, Л.І. Іванової, М.Г. Шабарової, В.С. Пащук, Т.О. Яхнюк, С.Е. Кіржнер, Р. Келлі, М. Аллан, Дж. Морлі, С. Каннінгхем, Л. Еванс, Ф. Стіллер, Д. Стюарт, Дж. Лонерган, М. Геддес, Б. Беддок, Л. Бренді, Дж. Шерман, Б. Томалін, Т. Гібсон та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проведений аналіз джерельної бази засвідчує, що, попри досить вагомий результати дослідження проблеми виховання толерантності молодого покоління, такий її аспект як формування менталітету толерантності через зміст і засоби іноземної мови, зокрема через впровадження у процес іншомовної підготовки вчителів початкової школи методики серендипіті, що передбачає перегляд автентичних художніх фільмів, залишається поза увагою науковців.

Мега статті. Метою нашої статті є актуалізація проблеми формування менталітету толерантності студентів, як одного із найважливіших стратегічних завдань сучасної вищої школи, здійснення аналізу походження та змістового аспекту концепту «серендипіті», розкриття суті методики серендипіті, огляд деяких підходів та

інноваційних методів роботи, що є невід'ємними компонентами означеної методики.

Виклад основного матеріалу. Безперечним є той факт, що ефективно здійснення міжкультурної взаємодії неможливе без сформованості у людини такої якості особистості, як толерантність, що передбачає прийняття та правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та способів проявів людської індивідуальності. Толерантність – це частина культури людини третього тисячоліття, цінність соціокультурної системи, внутрішній стрижень всього буття людини, заснованого на злагоді, співробітництві, взаєморозумінні та взаємоповазі.

Відтак, перед вищою освітою, як сферою соціокультурної практики, гостро стоїть проблема виховання молодих людей, що виступають будівничими суспільства нового типу, на засадах терпимості до політичної, соціальної, етнічної, релігійної, вікової «іншості», проблема формування емоційно-ціннісного компонента громадянської культури молодих людей, що включає, насамперед усвідомлення абсолютної цінності прав людини, свободи особистості, почуття власної гідності, гуманізм, полікультурність, толерантність, плюралізм, здатність до компромісу, усвідомлення взаємозалежності інтересів окремих людей, соціальних груп у суспільстві [2, с. 61-76].

Однак, аналіз різноманітних джерел та власний досвід педагогічної діяльності допомогли нам виявити протиріччя між потребою суспільства в толерантній особистості та недостатньою спрямованістю системи освіти на її виховання, наявністю унікального виховного потенціалу англійської мови та його недостатньою реалізацією в освітньому процесі вищу. Подолання цих протиріч ми вбачаємо у впровадженні в практику національної вищої школи передового зарубіжного досвіду, зокрема інтерактивної методики серендипіті.

Насамперед, спробуємо з'ясувати походження та змістовий аспект концепту «серендипіті». Аналіз різноманітних лексикографічних джерел та електронних ресурсів дозволяє стверджувати, що історія виникнення концепту «серендипіті» датується 361 роком нашої ери, коли острів, що у колоніальну епоху називався Цейлон (нині Шрі-Ланка), отримав від арабів нову назву – Серендип (англ. Serendib або Serendip; араб. Sarandīb), яку вони запозичили в індійців, з якими на той час вели торгівлю. Отже, лексема «Серендип» походить від санскритської лексеми «Сімхаладвіпа» (Simhaladvīpa), що дослівно перекладається як «Острів – Помешкання Левів» [4; 9; 10].

В англійській мові з назвою «Серендип» пов'язана поява лексеми «серендипіті», що перекладають як «щасливий збіг обставин», «щасливий випадок», «несподіване знаходження чогось приємного», «випадкове відкриття чогось бажаного» [11, с. 624], «вроджена здібність робити цікаві та цінні відкриття випадково» [7, с. 1154; 8, с. 1227]. Цікавим фактом є те, що вперше термін «серендипіті» вжив англійський політичний діяч, письменник, засновник жанру готичного роману, 4-й граф Орфордський Хорос Уолпол в листі від 28 січня 1754 року до британського дипломата Хороса Манна. В ньому Хорос Уолпол згадує перський епос «Три принца з Серендипу», з яким англійські читачі того часу могли ознайомитись

завдяки французьким перекладам. Герої казки робили несподівані вдалі відкриття в процесі переслідування зовсім інших цілей завдяки своїй інстинктивній проникливості та вмінню розгледіти в навколишньому світі елементи, досить очевидні, але такі, що вислизують від звичайного погляду. Хорос Уолпол позначив здатність, притаманну принцам, словом «серендипіті», зазначивши, що це «дуже виразне слово, що характеризує відкриття, зроблене без навмисних дій» [4; 9; 10].

Варто відзначити, що вищезазначене поняття в англомовному світі користується популярністю з першої половини ХХ століття, коли бурхливого розвитку набули винахідницька активність і методологія винахідницької діяльності. Воно включено до найбільш відомих англомовних лексикографічних джерел та активно вживається в розмовній мові. В українській же мові аналогічний за змістом термін поки що не прижився і не ввійшов до складу жодного україномовного лексикографічного джерела. Однак, деінде трапляється його вживання у вигляді безпосередньої транслітерації «серендипіті» або напівкальки «серендипність».

Серендипіті як методика навчання за допомогою фільмів виникла в 1996 році. Нею активно послуговуються в процесі навчання топ-менеджерів, людей з особливими потребами в навчанні. У топів майже немає вільного часу, у них все зустрічі, перельоти, наради і т.д. Це люди, які не можуть навчатися за допомогою традиційних методів, але від яких залежить майбутнє корпорацій. Так, Phillips, а за нею й інші компанії почали застосовувати серендипіті для навчання молодих фахівців. В чому ж полягає суть цієї методики? Серендипіті – це навчання по ходу. По ходу приготування сніданку, подорожі потягом чи літаком, перегляду фільму і т.д. Таким чином, навчання за допомогою фільмів – це надзвичайно потужний засіб, адже за допомогою перегляду півторагодинного фільму можна витягнути інформації та навичок як з шестимісячного курсу лекцій у виші [3].

Серендипіті як інтерактивна методика, що передбачає перегляд автентичних художніх фільмів, може бути впроваджена у практику вищої школи з метою виховання толерантності студентів, оскільки цінності неможливо передати тим же способом, що і знання. Спосіб їх засвоєння лежить, перш за все, через емоційний досвід, адже, цінностям не можна просто навчити, їх необхідно пережити особисто. Яким же чином це може бути зrealізовано?

Щоб максимально використати потужний виховний потенціал автентичних художніх фільмів у процесі навчання англійської мови, доцільною буде організація постійно діючого у позааудиторний час відеоклубу. Метою такого клубу є популяризація загальнолюдських цінностей. Членство у відеоклубі впорядковує стихійний глядацький досвід його учасників, які вчаться аналізувати фільми й героїв, їхню поведінку, конфлікти тощо, надає можливість навчитися висловлювати свої думки з приводу побаченого та почути думки інших членів відеоклубу. Це, у свою чергу, сприяє формуванню власних поглядів і цінностей, а також умінню їх відстоювати.

Власний досвід застосування методу серендипіті засвідчує, що серед продукції кіноіндустрії

неважко знайти фільми, що відповідають тематиці засідань відеоклубу, а саме ті, що порушують такі проблеми сучасного світу як соціальна нерівність, права людини, злочинність неповнолітніх, домашнє насилля, релігійні конфлікти, рабство, наркоманія, упередження, дискримінація, расизм, тероризм, імміграція та безліч інших тем, пов'язаних з толерантністю та різноманіттям. Зазначимо деякі фільми, що можуть бути використані в роботі відеоклубу: «Намисто» (англ. «The Necklace»), США, 2014; «Перевтілення» (англ. «Metamorphosis»), Великобританія, 2012; «Час» (англ. «In Time»), США, 2011; «Лак для волосся» (англ. «Hairspray»), США, Великобританія, 2007; «Вавилон» (англ. «Babel»), Франція, США, Мексика, 2007; «Століття дурнів» (англ. «The Age of Stupid»), Великобританія, 2006; «Зіткнення» (англ. «Crash»), Німеччина, США, 2005; «Горбата гора» (англ. «Brokeback Mountain»), США, Канада, 2005; «Післязавтра» (англ. «The Day after Tomorrow»), США, 2004; «Малюк» (англ. «The Kid»), США, 2000; «Джіа» (англ. «Gia»), США, 1998; «Велетень» (англ. «The Mighty»), США, 1998; «Ненависть» (франц. «La Haine»), Франція, 1995; «Форрест Гамп» (англ. «Forrest Gump»), США, 1994; «Гарний син» (англ. «The Good Son»), США, 1993; «Все літо в один день» (англ. «All Summer in a Day»), США, 1982.

Варто додати, що для аналізу фільмів викладач може використовувати такі підходи: аналіз літературної історії фільму та характерів героїв; аналіз фільму як відображення суб'єктивності режисера (фокус – на впливі реальних подій з особистого життя й соціального оточення режисера на його фільми та героїв); аналіз глядацького ставлення (як кожен окремих глядач сприймає переживання й пригоди кіногероїв).

При обговоренні фільмів доречно застосовувати різноманітні *інтерактивні методи роботи*, котрі мають діалогічну основу та є рефлексивними, що може якісно поліпшити процес формування толерантного світогляду та міжкультурних комунікативних умінь майбутніх учителів початкової школи. Розглянемо деякі з них.

Мозковий штурм. Під час обговорення фільму методом «мозкового штурму» учасники мають право висловити власні ідеї щодо тематики фільму, які одразу ж можуть розвиватися чи доповнюватися іншими.

Здебільшого учасники сідають за загальний стіл обличчям один до одного або кругжком. Важливо, щоб всі добре бачили одне одного. Потім, впродовж 10-15 хвилин триває індивідуальне обмірковування ідей та їхнє вільне перелічування з боку кожного учасника. При цьому, головний принцип мозкового штурму – чим більше ідей, тим краще. Тому, завдання викладача – захочувати максимальну кількість висловлювань. Виступати можна багато разів, але не поспіль, і водночас заборонено радитися, сперечатися, критикувати, оцінювати, звертатися за підтримкою до викладача. Висловлювання учасників потрібно дослівно записувати на дошці або аркуші паперу без коментарів викладача чи інших учасників.

Після проведення мозкового штурму необхідно підвести підсумки – оцінити й проранжувати ідеї на основі різних критеріїв (обрати найцікавіші та ті, від яких можна відмовитися, або ж

визначити ті, що набрали при голосуванні найбільшу чи найменшу кількість балів тощо). «Мозковий штурм» допомагає досить швидко зібрати максимальну кількість ідей чи поглядів на ту чи іншу проблему.

Групова дискусія – спільне спеціально організоване обговорення проблеми, що піднімається у переглянутому фільмі і яке передбачає вислуховування та аналіз різних точок зору. Дискусія дозволяє прояснити, а іноді і змінити думки, позиції та установки учасників відеоклубу під час безпосереднього спілкування. Цей метод можна застосовувати як для того, щоб учасники могли роглянути проблему з різних сторін, уточнюючи взаємні позиції, так і у вигляді групової рефлексії через аналіз індивідуальних переживань. Це посилює згуртованість учасників і водночас полегшує їх саморозкриття. Різновидами дискусії можуть бути театралізована дискусія, диспут, бесіда, «круглий стіл», «засідання експертної групи», форум, дебати, громадські слухання тощо.

Зазначимо основні правила проведення дискусії: доброзичливе ставлення та увага до кожного учасника; утримання від схвальних або несхвальних висловлювань; зосередження всієї дискусії на темі, фіксація уваги учасників на обговорюваних питаннях; стислість, змістовність, аргументованість як у процесі дискусії, так і під час підведення підсумків; загальний висновок повинен не підсумовувати роздуми над проблемою, а виступати подальшим кроком для продовження обговорення цієї теми у майбутньому.

Побувай у чужій шкурі. Цей метод чудово розвиває вміння аргументувати. Спочатку просимо учасників висловити свою думку з певного питання і поділитися на тих, хто за, і тих, хто проти. Потім повідомляємо, що група «за» буде працювати над аргументами «проти», а ті, хто «проти» будуть змушені ввійти в роль прихильників і виробити аргументи «за».

Метод емпатії – перевтілення відеоклубівців у головних героїв фільму за допомогою чуттєво-образних та розумових уявлень для того, щоб краще осягнути їх стан і почуття. Умовою успішного застосування методу емпатії є певний стан учасників, створений фільмом.

Метод образного бачення – це емоційно-образне дослідження об'єкта або героя фільму. Пропонується, наприклад, дивлячись на героя фільму, намалювати побачені у ньому образи, описати, на що вони схожі. Результати своїх спостережень глядачі виражають у словесній або графічній образній формі, тобто, вони проговорюють, записують або малюють їх.

Метод гіпотез. Учасникам пропонується завдання – сконструювати версії відповідей на поставлене в фільмі запитання або проблему. Цей метод передбачає вирішення прогностичних завдань типу «What will happen if...» («Що буде, якщо...») [1, с. 17-20; 6, с. 62-65].

Принадним буде додати, що ефективність застосування методики серендипіті великою мірою залежить від дотримання певних принципів, а саме: наявність певного рівня попередньої обізнаності учасників відеоклубу щодо проблем, що порушуються; забезпечення активності кожного учасника обговорення; зворотного зв'язку, що має бути аргументованим, інформативним, пер-

соніфікованим та образним; довірливого й відкритого спілкування, заснованого на гуманізмі, повазі, доброзичливості, готовності до взаємодії.

Висновки і пропозиції. Отже, результати проведеного дослідження та власний досвід застосування методики серендипіті у процесі іншомовної освіти майбутніх учителів початкової школи дають нам всі підстави стверджувати, що означена методика є ефективним засобом виховання, який сприяє формуванню системи загальнолюдських цінностей, активної громадянської позиції у пропагуванні цих цінностей. Окрім того, застосування інтерактивних методів у межах означеної методики допомагає учасникам навчитися формулювати, стисло висловлювати та відстою-

вати власні думки; набутти навичок критичного й образного мислення; дає імпульс проблемному навчанню, оскільки учасники не просто пасивно отримують інформацію щодо обговорюваних проблем, а й здобувають її в процесі особистої активності; надає досвід, що у подальшому сприятиме успішному здійсненню ними педагогічної діяльності, ефективній міжкультурній взаємодії та організації спільної діяльності.

Проведене нами дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми й потребує подальших розвідок, зокрема вивчення потенційних можливостей такої інтерактивної техніки групової роботи як форум-театр у вихованні толерантності студентів вищу у позааудиторній діяльності.

Список літератури:

1. ГО «Європейський діалог». Чемпіони європейської освіти. – Львів: Видавництво «Друкарські куншти», 2009. – 64 с.
2. Освітологія: витоки наукового напрямку: Монографія / За ред. В. О. Огнев'юка; Авт. кол.: В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. – К.: ВП «Едельвейс», 2012. – 336 с.
3. Поколение X: нюансы обучения [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://subscribe.ru/archive/economics.school.hrportal/201201/22093030.html>
4. Серендип [Електронний ресурс]. – Энциклопедия «Вокруг света». – Режим доступу: <http://www.vokrugsveta.ru/encyclopedia/index.php?title=Серендип>
5. Сисоєва С. О., Батечко Н. Г. Вища освіта України: реалії сучасного розвитку / С. О. Сисоєва, Н. Г. Батечко / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Київський університет імені Бориса Грінченка, Національний університет біоресурсів і природокористування України – К.: ВД ЕКМО, 2011. – 344 с.
6. Формування толерантного ставлення до дітей, яких торкнулася проблема ВІЛ/СНІДу: особливості підготовки волонтерів / Гусак Н., Дмитришина Н. та ін. – К.: МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», 2011. – 128 с.
7. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A. S. Hornby / Oxford University Press; 4 ed., 1989. – 1581 p.
8. Longman Dictionary of English Language and Culture. – Longman; 2 ed., 1998. – 1592 p.
9. Serendib. Island of Sri Lanka. – Encyclopedia Britannica. – Accessed: <http://www.britannica.com/place/Serendib>
10. Serendipity. Wikipedia, the free encyclopedia. – Accessed: <https://en.wikipedia.org/wiki/Serendipity>
11. Watkins M. G., Watkins L. I. The All Nations English Dictionary / M. G. Watkins, L. I. Watkins / All Nations Literature; Colorado Springs, 1992. – 829 p.

Синельник И.П.

Педагогический институт

Киевского университета имени Бориса Гринченко

СЕРЕНДИПИТИ КАК ИНТЕРАКТИВНАЯ МЕТОДИКА ВОСПИТАНИЯ ТОЛЕРАНТНОСТИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация

В статье актуализирована проблема формирования менталитета толерантности студентов, как одна из важнейших стратегических задач высшей школы; отмечено, что толерантность является одной из европейских ценностей и одной из важнейших педагогических компетенций, на формирование которых должна быть направлена подготовка педагогов; проанализированы происхождение и содержательный аспект концепта «серендипити»; раскрыта суть интерактивной методики серендипити и теоретически обоснована целесообразность ее применения для воспитания толерантности будущих учителей начальной школы в процессе обучения английскому языку; рассмотрены некоторые подходы и методы, являющиеся неотъемлемыми компонентами указанной методики, которые могут качественно улучшить процесс формирования менталитета толерантности будущих учителей начальной школы.

Ключевые слова: серендипити, интерактивная методика, обучение английскому языку, внеаудиторная деятельность, видеоклуб, аутентичный художественный фильм, подходы и методы, воспитание, толерантность, европейская ценность, будущие учителя начальной школы.

Sinelnyk I.P.

Pedagogical Institute
of Borys Grinchenko Kyiv University

SERENDIPITI AS AN INTERACTIVE METHOD OF PROSPECTIVE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' EDUCATION FOR TOLERANCE

Summary

The article actualizes the problem of students' tolerant mentality formation as one of the most important strategic objectives of higher education; tolerance is emphasized as one of the European values and one of the most important pedagogical competences, on the formation of which teachers' training must be oriented; the origin and the contents aspect of the concept «serendipity» are analyzed; the essence of the serendipiti interactive method is disclosed and the expediency of its application into prospective primary school teachers' education for tolerance in the process of teaching them English is theoretically justified; some approaches and methods, which are the integral components of the abovementioned method that can efficiently improve primary school teachers' tolerant mentality formation, are discussed.

Keywords: serendipiti, interactive method, teaching English, extracurricular activities, videoclub, authentic feature film, approaches and methods, education, tolerance, European value, prospective primary school teachers.